

Příšerné je, uvažoval už po miliónté, když tlačil ramena s bolestí dozadu (s rukama na bocích kroužili tělem od pasu vzhůru, mělo to být dobré pro zádomové svaly) – příšerné je, že by to všechno mohlo být pravda. Jestliže Strana dokázala vnořit ruku do minulosti a prohlásit o té či oné události, že se nikdy nestala – není to mnohem hroživější než pouhé mučení anebo smrt?

Strana prohlásila, že Oceánie nikdy nebyla spojencem Eurasie. On, Winston Smith, věděl, že Oceánie byla spojencem Eurasie ještě před pouhými čtyřmi lety. Ale odkud tato znalost pramenila? Jen z jeho vlastního vědomí, které i tak musí být brzy zničeno. A jestliže všichni ostatní přijímají lež, kterou Strana předkládá –

jestliže všechny záznamy opakují stejnou povídačku – pak lež přešla do historie a stala se pravdou. "Kdo ovládá minulost," znělo heslo Strany, "ovládá budoucnost: kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost". A přece minulost, svou povahou změnitelná, nikdy změněna nebyla. Všechno, co je pravda teď, je pravda odjakživa a navždycky. Je to docela prosté. Je k tomu zapotřebí jedině nekonečný sled vítězství nad vlastní pamětí. Říkali tomu "ovládání skutečnosti"; v newspeaku se tomu říkalo doublethink.

"Pohov!" štekla instruktorka o něco mírněji.

Winston spustil ruce podle boků a znovu pomalu naplnil plíce vzduchem. Mysl mu sklouzla do zmotaného světa doublethinku. Vědět, a přitom nevědět, uvědomovat si plnou pravdu, a přitom pronášet pečlivě vykonstruované lži, udržet

současně dva názory, které se vzájemně vylučují, vědět, že jsou protikladné, a věřit v oba; používat logiku proti logice, odvrhovat morálnost, a přitom ji vyžadovat, věřit že demokracie je nemožná a že Strana je strážcem demokracie; zapomenout všechno, co je třeba zapomenout, potom to znova z paměti vylovit, když je toho zapotřebí, a zas to promptně zapomenout: a nadevšechno aplikovat týž proces na proces na proces sám. To byla nejzazší finesa: vědomě si přivodit nevědomost, a pak znovu zapomenout na akt hypnózy, který člověk právě provedl. Dokonce i jen porozumět slovu doublethink vyžadovalo podvojného myšlení použít.

Instruktorka zase zavelela pozor. "A teď zkusíme, kdo z nás se dovede dotknout prsů na nohách!" řekla s nadšením. "Pěkně až od boků, prosím, soudruzi. Ráz – dva! Ráz – dva! ...!"

Winstonovi se cvičení hnusilo, bolest mu vystřelovala od pat až do hýždí a často končila dalším záchvatem kašle. Z jeho úvah se vytratil polopříjemný pocit. Minulost, uvažoval, nebyla pouze změněná, byla vlastně zničená. Jak mohl člověk konstatovat třeba jen nejzřejmější fakta, když neexistoval žádný záznam mimo jeho paměť? Snažil se vzpomenout si, v kterém roce poprvé slyšel o Velkém bratru. Muselo to být někdy v šedesátých letech, ale zjistit to bylo nemožné. V dějinách Strany figuroval samozřejmě Velký bratr jako vůdce a strážce Revoluce od jejích nejranějších počátků. Jeho hrdinské činy byly postupně posouvány v čase směrem nazpět, až konečně dosáhly do bájného světa čtyřicátých a třicátých let, kdy ještě kapitalisté v podivných válcovitých kloboucích jezdili po londýnských ulicích ve velkých naleštěných autech nebo kočárech se zasklenými

okny. Nikdo nevěděl, kolik bylo na té legendě pravdy a co bylo vymyšlené. Winston si dokonce nemohl vzpomenout na datum, kdy Strana vznikla. Nezdálo se mu, že by byl slovo Angsoc slyšel před rokem 1960, bylo však možné, že ve své oldspeakové podobě – to jest "anglický socialismus" – bylo běžné už dřív. Všechno se rozplývalo v mlze. Někdy však člověk mohl na jasnou lež ukázat prstem. Nebylo například pravda, jak se hlásalo v knihách o dějinách Strany, že Strana vynalezla letadla. Na letadla se pamatoval od svého nejútlejšího dětství. Ale dokázat člověk nemohl nic. Nikdy neexistoval žádný důkaz. Jenom jednou za celý svůj život držel v rukách neomylný dokument, který dokazoval zfalšování historického faktu. A při té příležitosti...

"Smith!" vykřikl hlas té saně z obrazovky. "6079

Smith W.! Ano, vy! Skloňte se níž, prosím! Umíte to přece. Ale nesnažíte se. Níž, prosím. To už je lepší, soudruhu. A nyní, celá četa pohov a sledujte mne."

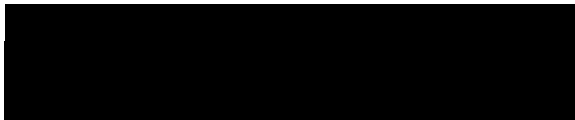
Winstonovi vyrazil horký pot po celém těle. Jeho tvář zůstala však úplně bezvýrazná. Jen nedat nikdy najevo strach! Jen neprojevit odpor! Jediné mžiknutí oka může člověka prozradit. Stál a díval se, jak instruktorka zvedla paže nad hlavu a pak se sice ne s půvabem, ale pozoruhodně ladně a pružně předklonila a vsunula první články prstů pod prsty na nohou.

 V oldspeaku se tomu říká "ovládání reality". V newspeaku se to nazývá doublethink, ačkoli doublethink obsahuje ještě mnoho jiných významů.

Doublethink znamená schopnost podržet v mysli dvě protikladná přesvědčení a současně obě akceptovat. Stranický intelektuál ví, jakým směrem musí změnit svou paměť; proto také ví, že zachází se skutečností hanebně; ale použití doublethinku mu současně poskytne útěchu, že skutečnost nebyla znásilněna. Musí to být vědomý proces, jinak by nebyl uskutečněn s dostatečnou přesností, ale musí být zároveň nevědomý, neboť jinak by s sebou přinášel pocit nepravosti a tím i pocit viny. Doublethink leží v samém jádru Angsocu, protože základní linií Strany je záměrně používat lži, a přitom zachovávat pevný cíl, který se opírá o naprostou

čestnost. Je nezbytně nutné říkat úmyslně lži a přitom jim doopravdy věřit, zapomenout každý fakt, který se stal nepohodlným, a bude-li to nezbytné, vytáhnout ho ze zapomnění na tak dlouho, jak bude třeba, popírat existenci objektivní reality a přitom brát v úvahu realitu, kterou člověk popírá. I při používání slova doublethink je nutné podvojně myšlení aplikovat. Už tím, že člověk slovo použije, připouští totiž, že falšuje skutečnost; když však použije doublethink po druhé, vymaže toto vědomí z paměti: a tak dál až do nekonečna. Lež je vždy o krok před pravdou. Koneckonců právě pomocí podvojného myšlení mohla Strana – a podle všeho bude moci po tisíce let – brzdit běh dějin.

V orwellovském newspeaku je i jiné těžce přeložitelné slovo doublethink. V různých pasážích se složitě vysvětluje jeho význam. Nemáme zvláštní pojem pro tento myšlenkový trik, je to však způsob myšlení, který ovládá každé dítě od šesti let, od prvního okamžiku, kdy začne chodit do školy. Vždyť je to podle autoritativního výkladu samotného Goldsteina "dovednost podržet v mysli dvě protikladná přesvědčení a současně dvě akceptovat". U Orwella se vysvětluje doublethink jako složité umění, kterému se člověk musí učit. Ve skutečnosti, jak se o tom lze přesvědčit v

reálném životě, lze se domácímu doublethinku naučit celkem hravě. Protože u nás to není filozofická disciplína, ale hrubé kopyto, na které se v nebezpečí natáhne jakékoli přesvědčení. Náš přízemní doublethink totiž nevyžaduje, aby se oběma protichůdným přesvědčením věřilo, stačí je prostě držet ve vědomí vedle sebe a na veřejnosti používat toho, které je v dané chvíli nejvýhodnější, tedy vždycky přesvědčení uznaného státem.

Umění dvojího nebo i trojího přesvědčení se naučí občan reálného socialismu bez velkého mučení ve škole a na pracovišti. Je to nejrozšířenější typ myšlení v celé východní Evropě. Od malička je dítěti vštěpováno do hlavy, že jsou věci, o kterých lze mluvit jen jedním způsobem. Do dospělosti se každý spolehlivě naučí nazpaměť několik stálých

ideologických výroků a ty si uchová v přihrádce pro slavnostní potřebu nebo kariéru. Vedle toho může naplnit vědomí ještě jinými vírami, přesvědčeními a postoji, ale nesmí dopustit, aby se pomíchaly a při nějaké nevhodné příležitosti vyšly najevo. Kdo se tomu naučí, a naučí se tomu skoro každý, může spokojeně žít až do smrti.

Toto dvojí přesvědčení v mozku a dvojí postoj nevedou, jak by se dalo předpokládat, k schizofrenii. Naopak, dá se s tím spokojeně žít. A protože tuhle schopnost má obrovská většina obyvatelstva a bezostyšně ji na veřejnosti demonstruje, nespojuje se už s morálkou. Účelové použití postojů, které jsou ve vědomí uloženy jako v ledničce, se považuje víc za šikovnost než za nemravnost. S nepochopením se spíš setká demonstrace pravého vnitřního přesvědčení, protože se příliš podobá

bezúčelnému prorážení zdi hlavou.

Obyčejný člověk, který je ideologicky zkoušen jen zřídka, se o svou dovednost doublethinku nemusí ani moc starat. Mnohem náročnější trénink absolvují členové strany a vůbec příslušníci oporných vrstev moci. Pokud nejsou hlupáci, jako třeba Parsons, musí cvičit, protože každé klopýtnutí, zvláště na odpovědných místech, se počítá a v konečném součtu by mohlo mít špatný vliv na postup po žebříčku moci. V této výkonnostní třídě se žádá, aby žádoucí přesvědčení bylo poznat na hlasu i na výrazu tváře. Zvláště v televizi.

